

להיות יותר ספציפי? גם אתה וגם חיאל שמי עסקתם כמושגים שונים, הקימותם אנדרטאות, היתה לכם התייחסות מאוד ספציפית, בדרך כלל שלכם, הן בצורה והן בסמל, לך בר שייך למקום הזה, התייחסות ספציפית לארועים אקטואליים שנחשבו בעינינו דרמטיים וקובעים.

תומרקין: לגבי המזמין וזה אנדרטה, אך לגבי היוצר זה פסל בנוף. הניסיון של הספציפיות הוא מאוד קשה והריבוי על אורגאניזם בתוך הנוף מתאים יותר לסימפוזיונים (ובזה אני מסכים עם רפי לביא) בעצם חשוב מה שעושים ולא מה שאומרים. פרט לכך אם אנחנו לא נגדיר את הישראליות יקומו אחרים ויעשו זאת תחתנו. אין לברוח מכך. אפילו בעיר נידחת אי שם באמריקה כתבו לפני כשבועיים על תומרקין. הצייר התל-אביבי."

פישר: וזה מגדיר אותך, לפחות שם, כישראל? **תומרקין:** מה שחשוב הוא, שהדברים אכן נעשים פה ושהם טובים. למרות שלא מפנקים אותנו באותה צורה, אבל להיות יוצר לאומי זה לא כל כך רע, כאשר מפנקים אותך בצורה נכונה, ואם הפסל הנרי מור אומץ עליידי הארצות התרבותיות הרי שיש בכך צד חיובי. **פישר:** אך יש בכך גם צד חיובי, ייצוגי, שאינו שייך להגדרה אותה אנו מחפשים. **תומרקין:** אבל הצד הייצוגי הזה מזין את העבודה שלך. אינך יכול ליצור מחלומות בלבד. **שמי:** אני חושב שזוהי הרוגמה הנכונה למה ששמעון צמרת העיר בתחילת הדיון בעניין התרבות הישראלית. אם השיחה היא על תרבות, ועל גאווה של יצירת תרבות, או להיות חלק מהקהילה היוצרת תרבות, אזי התעקשותם של הבריטים להפוך את הנרי מור — שהוא פסל אוניברסאלי — לנכס בריטי, מעידה על כך שבכוונתם להיות מדינה של תרבות בתחום הפיסולי. קראתי פעם שההולנדים עשו מאמצים רבים כדי לאסוף חזרה את עבודותיו של ואן גוך. אני חושב שזוהי הקשר בין האמן שהוא ממילא הולנדי — או ממילא ישראלי — ובין החברה

תומרקין: להיות יוצר לאומי זה לא כל כך רע, כאשר מפנקים אותך בצורה הנכונה."

השואפת לנכס את עבודותיו, ולא משום ערכו הכספי אלא כדי למנוע מזרים להעביר חומר זה תחת חסותם.

תכנים ומשמעויות

פישר: אני רוצה לגעת בתחום המוסיאונים שלנו — במיוחד בשנים מהם העוסקים באמנות הישראלית — המוסיאונים שלנו פועלים, במי-

הישראלים האמנות של ניריורק. ובהחלט אפשר היה לעמוד על ההבדלים בין מה שנעשה כאן מבחינת היחס הבסיסי, מבחינת התפיסה הרחבה של האמנות — ובכלל זה החיטוט שלנו בתכנים ובמשמעויות — לעומת התעסקות האמריקני אית בהיבטים החיצוניים יותר: בצורות, בליטוש ובהכרח במיסחר. מבחינה זו מתקבל כאן אחר מהאיפונים של האמנות הישראלית והוא הדין טוט בתכנים ובמשמעויות, כלומר מאפיין תוכני ולא מיסחרי.

במוסיאון תל-אביב, או במוסיאון ישראל, יכול להעניק את התחושה שלפנינו דבר שהוא ספציפי-מקומי בהשוואה, נאמר, לאוסף מקביל (מבחינת הזמן) המוצג באולם סמוך, אם כן באיזו מידה? האם השוני הזה יכול להיות מבוסס על עיסוק בתכנים מסויימים, באקטואליה מסויימת? **אברמסון:** אני סבור שבשאלה זו, של אמנות מקומית, יש יותר מדי היסטריה. הייתי מאוד שמח לראות אוספים-מוסיאונים שאינם בהם מכה משותף בולט. מה ערך לתערוכה לאומית?



עורכי התוכנית: שמעון צמרת ויובל מסקין (משמאל)

לביא: זה לא מדויק, מפני שאתה מתייחס רק אל חלק מהאמנות הישראלית. במיסגרת תפקידי כמבקר אמנות למרתי לראות שקיימת סלקציה אוטומאטית, ואנחנו מתייחסים מראש — לחיוב או לשלילה — אל מה שאנו מגדירים "האמנות הטובה".

תומרקין: וזה חשוב. כך צריך להיות.

מערכת סגורה הרמטית

פישר: מוטי, הועלתה כאן שאלת התכנים ואני רוצה להביא כרוגמה לכך פסל מסויים שאתה מרבה לעסוק בו ביצירתך, והכוונה לדמות של פועל, דמות של אדם רב-רועות, המניף מיספר כלים בעת ובעונה אחת בתנועה סיבובית. ודומה שהמדובר כאן הוא במיתוס של הפועל הישראלי, אבל בהקשרים לגמרי אחרים, תוך שאתה מנסה לישות לכך משמעויות שונות לחלוטין. אתה יכול לומר משהו ספציפי יותר על המשמעות

ישראלית, שובניסטית ואחידה, של אמנים ההולכים בתלם? לדעתי הסתירות, הוויכוחים והרבגוניות הם תמאיים ומהותיים לישראל ולמצב הקיומי בו, ובהכרח חייבים להיות מהו תיים לאמנות הישראלית. הדיון הזה הוא לדעתי בעייתי מהיבט נוסף, כי כולנו אמנים יוצרים, וככאלה, האינטרס שלנו הוא להביא את השאלה תמיד לרמה הקיומית, התגובתית והאישית, ואין לנו שום רצון להגדיר את האמנות הישראלית. היינו מעדיפים להשאיר את ההגדרה כדבר פתוח, כי ככל שהוא פתוח יותר, הוא יצירתי יותר. ומאידך, ככל שמגבילים אותו או סוגרים אותו, אנחנו נכנסים לתוך תעלות וכמוכן שסטודנטים ובוגרי-אקדמיות יקבלו. עקב כך, מושגים מאוד מוגדרים איך לעשות אמנות ישראלית כדי להיכנס הישר לתוך התרבות הישראלית. **מסקין:** אתה היית עכשיו באמריקה עם קבוצה של כשישים אמנים ישראלים, קבוצה שנבחרה על-ידי גברת נכבדה שהגיעה במיוחד לצורך זה

גכטמן, למשל, עבודה עברית, ואף אצילי וזה מעין עבודה עברית הכוללת את המיתוס החלוצי, הציוני, ונועדה לסמל את כל העולם האיראי הזה, את כל החזון הזה, את כל האוטופיה הזו אבל כשיכרה, בתוך העבודה עצמה. וכמו שאמרת, העבודה עצמה יכולה להוסיף ולהתפרש גם מעבר

מזרחי: יש לי הרגשה שאנו חיים תחת אימפריאליזם רוחני המצטיין בתחכומו והמנוסה על-ידי ארה"ב."

לכך והיא יכולה להיות אקטואלית גם לגבי אמריקה, ואולי במיוחד לגבי אירופה. זו הרגשתי. אבל הייתי רוצה לגעת בנושא שאני מדי פעם הוגה בו, גם אם לא לעומק, וגם אם לא בצורה מנוסחת. יש לי הרגשה שאנו הישראלים חיים פה תחת אימפריאליזם רוחני, המצטיין בתחכומו והמנוסה על-ידי ארצות-הברית. אנו חיים בארצנו כמו בעיירה קטנה ועוסקים, בלא-הרה, בחשיפת רקויות על גבי דקויות, במערכת עקרונות אשר נקבעה לא פה. אנחנו תמיד מצויים צעד, ואולי מיספר צעדים, מאחור, בניסיונו לאושש ולבסס איזו שהיא שפה, לבסס איזו שהיא אמנות שיהיה לה ייחוד ספציפי למקום ולסביבה הזו. לדעתי תערוכת דלות החומר (ואינני מתייחס להגדרה עצמה) היתה בבחינת ניסיון של הישרדות, ניסיון להילחם על איזו שהיא זהות ועצמאות רוחנית, לא להיסחף כל-כך אחרי מה שמכתב משם ולהתייחס למה שקורה כאן.

לביא: הליחם על זהותו של האמן או על זהותו של האוצר?

מזרחי: גם של האמן וגם של האוצר. לדעתי זוהי מערכת סגורה הרמטית. הייתי מעט מאוד בחו"ל. בין היתר ביקרתי פעמיים בנינאלה, לא כמשתתף אלא כצופה מן השורה, ואני רוצה לומר כי לדעתי כל המערכת הזו של אוצרים, מנהלי מוסיאונים, מורים לאמנות, בתי-ספר לאמנות, וכתיבה-העת האמנותיים, מהווים יחד מערכת סגורה, כאשר האחד מזין את השני, ואיש רואג לצורכי רעהו. כדי שאותו אוצר המגיע לבנינאלה יציג תערוכה שתשתלב ברוח-הדברים הכללית ושלא תחרוג, שלא תהיה אנאכרוניסטית. היום למשל, אוצר מן השורה לא יציג אמנות מושגית, ואם הוא יעשה כן, הרי שירגיש היבט אקטואלי מסויים. וכאן זה מתקשר אל השתלבות במערך הגלובאלי, העולמי, של מאניפולאציות. **לביא:** כך זה היה תמיד, הכל בנוי על אימפריות. פעם כל האמנות היתה מצרית, פעם היא היתה רומית, פעם יוונית, ופעם צרפתית. כך הרברים בנויים, אין מה לעשות.

מזרחי: נכון שזה כך, אך צריך להיות מודע למניפולאציות. הקשר הזה בין השאלה המרכזית העומדת על הפרק: האם יש אמנות ישראלית או



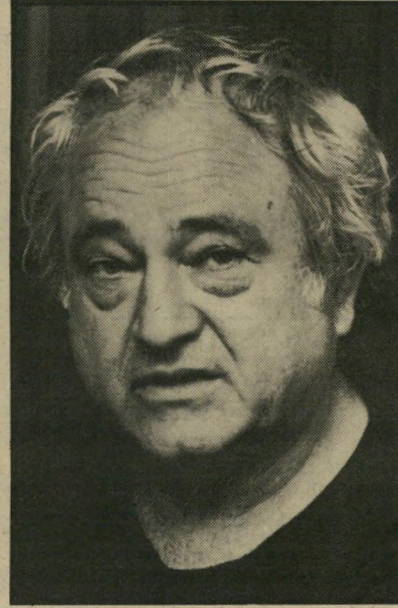
לארי אברמסון: יותר מדי היסטריה



מוטי מזרחי: צריך להיות מודע למניפולציות



רפי לביא: הכל בנוי על אימפריות



ינאל תומרקין: לשון של טבח ולא של היסטוריונים

האם יש מכה משותף, הוא כדיוק כמו העבודות של סאלי, אשר מציע דימוי לצד דימוי, כפי שכל אמן יכול לעשות, במגמה למצוא הקשרים (אם קשר על-ידי ניגוד ואם קשר על-ידי משהו ישר) אבל קשרים תמיד יימצאו. ואני אומר, לא כאיריאולוג, אלא כאמן, שאני צומח מהבעיות האישיות הפיסיות שלי, מהמרחב הפוליטי-הספציפי שלי, מהמערך הגלובאלי ומהיחס שלי (המשך בעמוד 42)

המיוחדת של עבודה זו בפרט, ושל יצירתך בכלל? **מזרחי:** כיוצר, אני ניוון מהבעיות האישיות, מבעיות הסביבה, ומגיב מתוך שאיפה שהעבודה תחרוג מהמשמעות הפרטית ותהיה יותר אוני-ברסאלית. אינני עוסק בקייטוב כי זה סגור ומופנה לסביבה מאוד מסויימת. הפסל שהזכרת, האדם העובר, מבטא מבחינה מסויימת תגובה למה ש'הוגדר עוד כסדרה הפתוחה, בעבודה של גידעון

מאוצות-הברית — ואינני נכנס לוויכוח בעניין הקריטריונים שעל פיהם נבחרו שישים אלה ולא אחרים — האם חשת במאשיין ישראלי, והאם נרג מזה ריח של אמנות ישראלית? **אברמסון:** בשבילי המיפגש עם ניריורק היה חשוב מאוד מסיבות הפוכות מאלו של מארגני-התערוכה, שכן אם ביקשו להציג בפני הקהל הניריורקי את האמנות הישראלית, הרי שכפועל, ואולי אף בניגוד לצפיות, הוצגה בפני היוצרים

שור שאנו מדברים בו, כשני תחומים, האחד זהו אוסף קבוע המוצג לקהל, והשני זהו קיום תערוכת כות ציור. ואנו עדים בשנים האחרונות ליותר ויותר תערוכות שמנסות לעשות סיכומים היסטוריים, או היסטוריים-סיכומיים, ומנסות להעלות את השאלה: באיזו מידה האמנות הנוצרת כאן היא שייכת למקום, ובאיזו מידה היא מבטאת היבט שהוא ספציפי למקום. האם אתם חושבים שאוסף של אמנות ישראלית, כפי שהוא מוצג עכשיו